

Referanser: BM 5/17, BM 42/18, BM 45/19

Arkivsak: 22/00477-1

Spesialprestetjenesten i et livssynsåpent samfunn

Sammendrag

Spesialprestetjenesten ved offentlige institusjoner er en viktig del av Den norske kirkes tjeneste og oppdrag. Spesialprestene er kirken i møte med mennesker der de er, ofte i en sårbar og ekstraordinær situasjon. Også i et mer sekulært og pluralistisk samfunn ser ikke behovet for denne tjenesten ut til å bli mindre. Økt mangfold på tros- og livssynsfeltet og skillet mellom stat og kirke har imidlertid ført til en økende grad av diskusjon om Dnks plass innenfor offentlige institusjoner. Dnks rolle har endret seg, og det har kommet til fagpersoner fra andre tros- og livssynsretninger.

Den nye trossamfunnsloven tematiserer dette, og to saker fra 2021 har igjen aktualisert dette. Den ene omhandler studenttinget ved NTNU som ikke lenger vill at studentprestetjenesten skulle ha fast plass ved universitetet, ut fra et prinsipp om likebehandling. Den andre er en debatt fremmet av løytnant Stian Huseby, troppssjef i HM Kongens Garde, der han mener båndene mellom Forsvaret og Dnk er for tett og at det ikke er reelt fritak fra å delta i bønn og religiøse handlinger.

I forbindelse med ny kirkelig organisering skal man også diskutere organisering av de ulike tjenestene. Bispemøtet har også tidligere samtalt om spesialprestetjenesten og hvordan organisere tilsynet. Dette er imidlertid ikke hovedtema for denne saken, da dette vil bli videre utredet i Kirkerådet og mest sannsynlig først komme som sak på Kirkemøtet i 2023.

Formålet med denne saken er å sette søkelys på spesialprestetjenesten. Bispemøtet har invitert representanter for spesialprestene til en samtale om spesialprestetjenesten, om utfordringer og muligheter og hvordan biskopene kan bidra med synliggjøring og bevisstgjøring internt og eksternt om spesialprestenes tjeneste.

Det vil bli gitt orienteringer i møtet ved:

Sykehusprest Aud Irene Svartvasmo, studentprest Pernille Astrup, fengselsprest Kristin Holen Daae og sjef for Forsvarets tros- og livssynskorps Knut Espen Høidal.

Forslag til vedtak

Bispemøtet takker for samtalen om spesialprestenes tjeneste og har merket seg følgende:

-
-

Saksorientering

Bakgrunn

Spesialprestetjenesten har også tidligere blitt tatt opp i Bispemøtet. Det har vært saker tilknyttet den enkelte kategori, som sykehusprester (BM 5/17) og fengselsprester (42/18), og det har vært samtaler og drøfting om spesialprestetjenesten som helhet (BM 45/19). Her har det stort sett handlet om spørsmål vedr. organisering og tilsyn, men man har også gått inn i forståelsen av prestetjenesten i offentlige institusjoner og dens plass i et livssynsåpent samfunn.

Prestetjeneste i offentlige institusjoner har en lang tradisjon, med bakgrunn i at allerede tidlige kristne besøkte fanger i fengsel og syke. De første feltprestene var trolig knyttet til de franske kongedømmenes militærvesen, og ordningen ble plukket opp også av bl.a. skole og helsevesen. Norge fikk sin første studentprest i 1921, da Arne Fjellbu, senere biskop, ble tilsatt i en nyopprettet stilling i Trondheim. Målet var å hindre fyll og fanteri blant studentene, men også å ta vare på ungdom som kom alene til byen. Ifølge Universitetsavisa ble han ikke en moralens vokter, men heller en miljøfaktor i studentmiljøet. I et stadig mer mangfoldig og livssynspluralistisk samfunn har ikke minst dette aspektet ved tjenesten blitt sentralt, for alle kategorier av spesialprestetjeneste.

I arbeidet med den nye tros- og livssynsamfunnsloven, ble også prestetjeneste i offentlige institusjoner tematisert. Ståsettutvalgets utredning fra 2013, *Det livssynsåpne samfunn*, fastslår at tilrettelegging for religiøse og livssynsmessige tjenester er særlig viktig i fengsel, på sykehus og i Forsvaret, der personer vil være avskåret fra deltakelse i ordinære tros- og livssynsfellesskap. Dette er avgjørende for å sikre reell tros- og livssynsfrihet for den enkelte innenfor institusjonene. I tillegg kan brukerne av disse institusjonene ofte befinne seg i vanskelig og sårbare situasjoner, som gjør at behovet for åndelig eller eksistensiell støtte kan være særlig viktig. I proposisjonen til ny lov (Prop. 130 L (2018-2019)) er det i meldingsdelen et kapittel om tros- og livssynsutøvelse i offentlige institusjoner og helse- og omsorgstjenesten. Der bekreftes at mennesker som på grunn av militærtjeneste, soning eller sykdom ikke kan delta i tros- og livssynssamfunnenes ordinære virksomhet, bør ha tilgang på tros- og livssynsbaserte tjenester i tråd med sin tro eller sitt livssyn, og få tilbud om samtaler om åndelige og eksistensielle spørsmål. Det legges vekt på at institusjonene må gjenspeile den pluralismen i religiøsitet som er i samfunnet ellers. Den norske kirkes tilstedeværelse problematiseres ikke, det søkes heller å øke tilstedeværelsen fra andre aktører.

I nevnte dokumenter nevnes ikke studentprester i sammenheng med de andre institusjonsprestene. Dette kan skyldes at man i innledningen legger som premiss at det her gjelder «mennesker som av ulike årsaker må oppholde seg i en institusjon og ikke fritt kan oppsøke tros- og livssynssamfunn». Studentene er ikke under statlig omsorg og ansvar eller tvunget til å være der de er på noen måte. De er fri til å oppsøke tros- og livssynssamfunns ordinære virksomhet. Samtidig er man i en spesiell situasjon der mange er på et nytt og ukjent sted, og i en viktig, men sårbar livsfase. Vårt Land skriver i april 2021 om at antallet som tar kontakt med studentprestene har økt kraftig under pandemien, og at gruppen som øker mest er såkalte «nons», de som ikke tilhører en bestemt religion eller livssyn. Dette har vært en ekstraordinær situasjon, men det er grunn til å anta at det også i mer normale tider stadig vil være studenter med større eller mindre kriser eller eksistensielle behov i en krevende hverdag.

Chaplaincy

I Kirke og kultur 4/2021 har Anne Hege Grung artikkelen «Pluralisering av åndelig og eksistensiell omsorg i norske institusjoner. Utfordringer, muligheter og spørsmål», der hun tar opp at det foregår to typer pluralisering ved norske institusjoner: tros- og livssynspluralisering og profesjonspluralisering. Det løftes frem noen interessante

perspektiver og viktige spørsmål knyttet til spesialprestetjenesten i et mer pluralistisk samfunn. Hun bruker begrepene «chaplain» og «chaplaincy», som internasjonalt er en livssynsnytrale betegnelse på de som utfører åndelig og eksistensiell omsorg og religiøse ritualer overfor brukere, ansatte og pårørende ved ulike institusjoner. Begrepene er også brukt i norsk sammenheng, i mangel på et norsk ord. Åndelig og eksistensiell omsorg er her en avgrensning til omsorg med hensikt å kurere eller forbedre fysisk eller psykisk helse. Åndelig og eksistensiell omsorg gir menneskelig nærvær, fellesskap og samtaler uten annet mål enn det som skjer akkurat der og da, og kan også utføres ved ulike religiøse ritualer.

Et viktig spørsmål hun trekker frem er om god åndelig og eksistensiell omsorg fra en «chaplain» er avhengig av at konfident og «chaplain» deler samme tro og meningsunivers? I praksis er dette utgangspunkt for mange samtaler i dag, og vil nødvendigvis være slik i mange tilfeller. Det er lite forskning på området, men det ser ut til at særlig to elementer risikerer å falle ut: Det rituelle aspektet, og at man har et felles verdensbilde som utgangspunkt for samtalen. Her kan man spørre videre hvilken rolle ritualene har.

Når man snakker om pluralisering i denne sammenhengen, peker artikkelen på at det skjer på flere plan. Det ene er en behovspluralisering, der de som mottar åndelig og eksistensiell omsorg har blitt mer mangfoldig. Selv om det er prester fra Dnk som utfører omsorgen, har de erfaring med å håndtere og tilpasse den enkeltes behov på en god måte. Samtidig er det både et behov og ønske om at flere fagpersoner utenfor Dnk fyller slike stillinger, at det blir en pluralisering av stabene.

Synliggjøring

Både norsk lovverk og internasjonale konvensjoner om religionsfrihet tilsier at det er behov for en utvidelse av tjenesten med åndelig og eksistensiell omsorg ved norske institusjoner. Både i arbeidet med den nye trossamfunnsloven og i samtaler mellom kirken og det offentlige har signalene vært at man ikke ønsker å begrense Dnks plass ved institusjonene, men heller tilføre og kvalifisere personell fra andre religioner og livssyn. Det er viktig at Dnk opprettholder denne gode tjenesten, og er bevisst på synliggjøring både internt og eksternt. Internt har diskusjonen ofte gått på formelle ordninger. Vel så viktig er bevisstgjøring at dens sentrale plass i kirken, og del av det felles oppdraget med å være kirke i verdens hverdag. Spesialprestene når ut til mennesker som menighetene har mindre forutsetninger for å treffe. Samtidig er en viktig del av samtalen spørsmålet om hvordan spesialprestetjenesten og menighetene kan samvirke i det personer skal ut av institusjonen og tilbake til et lokalsamfunn. I et livssynsåpent samfunn er spesialprestetjenesten et av kirkens viktigste bidrag, og sitter på kompetanse og kunnskap som mennesker og samfunn har stort behov for. Dette er viktig å både tenke stort om og prate høyt om.

Økonomiske/administrative konsekvenser